

Εικονομαχία

[/ Αφιερώματα](#) / [Εκπαίδευση](#) / [Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#) / [Σαν σήμερα για να μην ξεχνιόμαστε...](#) (ιστορικά γεγονότα & Παγκόσμιες ημέρες)

Πολιτικοθρησκευτική διαμάχη, που συντάραξε τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία τον 8ο και 9ο αιώνα και απείλησε σοβαρά τη συνοχή της. Αντίπαλοι ήταν οι Εικονομάχοι, που υποστήριζαν ότι οι χριστιανοί δεν πρέπει να προσκυνούν τις άγιες εικόνες και οι Εικονολάτρες, που διακήρυτταν το αντίθετο.

Για το φαινόμενο αυτό έχουν δοθεί διάφορες ερμηνείες και απόψεις. Ορισμένοι είδαν την Εικονομαχία ως προσπάθεια βίαιου εξανατολισμού της ελληνοχριστιανικής παράδοσης του Βυζαντίου, άλλοι ως πολιτική και κοινωνική μεταρρύθμιση με επίκεντρο τη μοναστηριακή περιουσία, άλλοι ως σύμπτωμα ενός βαθύτερου ταξικού αγώνα, ενώ κάποιοι άλλοι ως καθαρά θρησκευτική έριδα.

Εισαγωγή

Το πρόβλημα της λατρείας των εικόνων δεν ήταν καινούριο. Πολλοί λαοί από αρχαιοτάτων χρόνων συνήθιζαν να απεικονίζουν με διάφορους τρόπους τους θεούς τους και να λατρεύουν τα ομοιώματά τους. Εξαίρεση αποτελούσαν οι Εβραίοι. Η δεύτερη εντολή του Δεκαλόγου ή των Δέκα Εντολών ήταν σαφής («Ου ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, ουδέ παντός ομοίωμα όσα εν τω ουρανώ άνω και όσα εν τη γη κάτω και όσα εν τοις ύδασιν υπό κάτω της γης») και απαγόρευε την κατασκευή και τη λατρεία ειδώλων, δηλαδή ομοιωμάτων.

Κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, οι εικόνες θεωρούνταν από τους εβραϊκής καταγωγής χριστιανούς ως είδωλα, γι' αυτό καταδιώκονταν. Δεκτές ήταν μόνο ορισμένες συμβολικές παραστάσεις, που χαράσσονταν στα τοιχώματα της κατακόμβης την περίοδο των διωγμών, όπως ο «Καλός Ποιμήν», ο «Ιχθύς» κ.ά.

Από την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου άρχισε η απεικόνιση του Σταυρού και κατόπιν ακολούθησε απεικόνιση των Αποστόλων, της Παναγίας, του Χριστού και των αγίων. Στις αρχές του 8ου αιώνα η λατρεία των εικόνων είχε ξεφύγει από τον

ορθό δρόμο. Ο λαός κινούμενος από αμάθεια και οι μοναχοί φλεγόμενοι από θρησκευτικό ζήλο και ιερό φανατισμό είχαν παρανοήσει τη διδασκαλία της Εκκλησίας για τις εικόνες και είχαν αρχίσει να λατρεύουν και να προσκυνούν αντί απλώς να τιμούν τις εικόνες. Η υπερβολή αυτή έκανε τους Άραβες Μουσουλμάνους να διακηρύττουν ότι οι χριστιανοί είναι ειδωλολάτρες και πολυθεϊστές.

Δημιουργήθηκε τότε μία διαφορά απόψεων πάνω στο θέμα: Είναι σωστό να προσκυνούν οι χριστιανοί εικόνες ή όχι; Το δίλημμα αυτό προσπάθησε να λύσει με δυναμικό τρόπο ο αυτοκράτορας Λέων Γ' ο Ίσαυρος, αντί να προσπαθήσει να συγκεράσει τις δύο αντιτιθέμενες απόψεις. Παρουσιάστηκε μία μοναδική ευκαιρία για τον αυτοκράτορα να ελέγξει και να θέσει υπό τον έλεγχό του τη δράση των εκκλησιαστικών και παρεκκλησιαστικών παραγόντων, την οποία δεν άφησε να πάει χαμένη.

Τα μοναστήρια εκείνη την εποχή πλήθαιναν διαρκώς. Είχαν αποκτήσει μεγάλες περιουσίες από δωρεές και καθώς ήταν απαλλαγμένα από φόρους ζημίωναν την οικονομία της αυτοκρατορίας. Ο αριθμός των μοναχών γινόταν όλο και μεγαλύτερος και η επιρροή τους πάνω στις λαϊκές τάξεις στεκόταν εμπόδιο σε κάθε μεταρρυθμιστική προσπάθεια.

Η πρώτη φάση της Εικονομαχίας (726-787)

Το 726 ο αυτοκράτορας Λέων Γ' διέταξε να τοποθετηθούν οι εικόνες μέσα στην εκκλησία ψηλότερα, ώστε να μη τις φθάνει και τις προσκυνά ο λαός. Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανός αντέδρασε έντονα και αφού ο αυτοκράτορας εξέδωσε το 730 το πρώτο και μοναδικό διάταγμα εναντίον των εικόνων, τον αντικατέστησε με τον Αναστάσιο, οπαδό της πολιτικής του. Αλλά και ο πάπας της Ρώμης Γρηγόριος Β' αναθεμάτισε το διάταγμα και συγκάλεσε σύνοδο (731), η οποία καταδίκασε τους καταστρέφοντες και βλασφημούντες τις θείες εικόνες. Ο διαπρεπής θεολόγος και συγγραφέας Ιωάννης Δαμασκηνός, ο πιο σφοδρός πολέμιος των εικονομάχων, υποστήριζε ότι οι εικόνες αποτελούν το βιβλίο των αγραμμάτων. Η αντίδραση αυτή της Εκκλησίας εξωτερίκευε και την άρνησή της να υποταχτεί απόλυτα στη θέληση της κοσμικής εξουσίας.

Οι ενέργειες του αυτοκράτορα προκάλεσαν αντιδράσεις και στο λαό. Οι «Ελλαδικοί», δηλαδή οι κάτοικοι της κυρίως Ελλάδας και των νησιών, προχώρησαν σε ανοικτή ρήξη με το θρόνο. Επαναστάτησαν και με επικεφαλής τον Αγαλλιανό βάδισαν κατά της Κωνσταντινούπολης με στόλο. Την επίθεσή τους εύκολα απέκρουσε ο αυτοκράτορας, με τη χρήση του υγρού πυρός. Εξεγέρσεις παρατηρήθηκαν και στην Ιταλία. Ο Λέων εκδικούμενος τον πάπα, απέσπασε από τον δικαιοδοσία της Ρώμης τις περιοχές του Ιλλυρικού, της Κάτω Ιταλίας, της Σικελίας και της Ελλάδας και τις προσάρτησε στο Πατριαρχείο της

Κωνσταντινουπόλεως.

Πιο απηνής διώκτης των εικονοφίλων από τον πατέρα του αποδείχθηκε ο διάδοχός του στο θρόνο, Κωνσταντίνος Ε' (718-775), ο αποκληθείς από τους αντιπάλους του Κοπρώνυμος, επειδή κατά την βάπτισή του ρύπανε την κολυμβήθρα. Κατ' αρχάς, αφαίρεσε εντελώς τις εικόνες από τις εκκλησίες και διέταξε να στολίσουν τους τοίχους των εκκλησιών με φυτά, άνθη και με άλλα είδη της ζωγραφικής. Στη συνέχεια, διέταξε γενικό διωγμό εναντίον τους, με αποτέλεσμα άλλοι να εξοριστούν κι άλλοι να βασανιστούν σκληρά ή και να θανατωθούν.

Η 7η Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας

Το 754 συγκάλεσε τη σύνοδο της Ιερείας, για να επικυρώσει τις αποφάσεις του. Οι 338 επίσκοποι που έλαβαν μέρος επικύρωσαν τις θεολογικές θέσεις του αυτοκράτορα και αποφάσισαν την αποβολή των εικόνων από τις εκκλησίες και την καταστροφή τους, τον αφορισμό των εικονόφιλων λαϊκών και την καθαίρεση των εικονόφιλων κληρικών.

Η απόφαση της συνόδου της Ιερείας προκάλεσε την αντίδραση των Πατριαρχών Αλεξανδρείας, Ιεροσολύμων και Αντιοχείας, οι οποίοι απέστειλαν υπόμνημα στον Πάπα της Ρώμης. Ο Στέφανος Γ' συνεκάλεσε το 769 στο Λατερανό σύνοδο, η οποία καταδίκασε τις αποφάσεις της συνόδου της Ιερείας και αναγνώρισε την προσκύνηση των εικόνων.

Μετά το θάνατό του Κωνσταντίνου Ε' η κατάσταση άρχισε να αντιστρέφεται, με πρωτοβουλία της ειρηνόφιλης αυτοκράτειρας Ειρήνης της Αθηναίας (752-803), συζύγου του Λέοντος Δ' του Χάζαρου (750-780) και μετά το θάνατο του επιτρόπου

τού ανήλικου γιου της Κωνσταντίνου ΣΤ (771-793). Η φιλόδοξη Ειρήνη φρόντισε να εκλεγεί πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ο εικονόφιλος Ταράσιος και αναστήλωσε τις εικόνες. Οι εξόριστοι κληρικοί και μοναχοί επέστρεψαν στην αυτοκρατορία και άρχισαν να ανακτούν την προγενέστερη επιρροή τους.

Το 787 συγκάλεσε στη Νίκαια την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο, με την οποία έκλεισε η πρώτη φάση της Εικονομαχίας. Η σύνοδος αυτή αποκήρυξε τις αποφάσεις της συνόδου της Ιερείας και όρισε ότι πρέπει να υπάρχουν μέσα στις εκκλησίες οι εικόνες των αγίων, με τη διαφορά ότι οι χριστιανοί δεν πρέπει να τις λατρεύουν, αλλά απλώς να τις προσκυνούν «τιμής ένεκεν». Διότι εικονίζουν πρόσωπα άγια, που έχυσαν το αίμα τους για την πίστη τού Χριστού ή έζησαν βίο άξιο μίμησης. Η σύνοδος απέκρουσε έντονα την κατηγορία και την ταύτιση της εικονολατρείας με την ειδωλολατρεία.

Η δεύτερη φάση της Εικονομαχίας (815-843)

Το ζήτημα της Εικονομαχίας ξανάφερε στην επιφάνεια ο αυτοκράτορας Λέων Ε' ο Αρμένιος (775-820) για πολιτικούς λόγους. Πίστευε ότι η εικονομαχία ήταν συνδεδεμένη με τις στρατιωτικές επιτυχίες της αυτοκρατορίας και τη βελτίωση του κράτους. Το 815 εξανάγκασε σε παραίτηση τον εικονόφιλο πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρο και στη θέση του τοποθέτησε τον Θεόδοτο Κασσιτερά. Ο νέος πατριάρχης συγκάλεσε σύνοδο στο μοναστήρι των Βλαχερνών, η οποία κατηγόρησε την Ειρήνη «επί γυναικεία αφελότητι», ακύρωσε τις αποφάσεις της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου κι επανέφερε τις αποφάσεις της Συνόδου της Ιερείας.

Οι εικονόφιλοι αντέδρασαν με επικεφαλής τον περιώνυμο μοναχό Θεόδωρο Στουδίτη, ο οποίος αντιστρέφοντας τα επιχειρήματα των εικονομάχων, τους κατηγόρησε ως αιρετικούς και αρνούμενους την ανθρωπινή φύση του Χριστού. Πολλοί εικονόφιλοι μαρτύρησαν κατά την περίοδο εκείνη και ο Στουδίτης εξορίστηκε στη Σμύρνη.

Μετά τη δολοφονία του Λέοντος Ε', ο νέος αυτοκράτορας Μιχαήλ Β' ο Τραυλός (770-829), που είχε οργανώσει τη συνωμοσία της εξόντωσής του, ακολούθησε συμβιβαστική πολιτική. Επέτρεψε την κατ' οίκον προσκύνηση των εικόνων και διέταξε την απελευθέρωση των φυλακισμένων και την επάνοδο των εξορίστων.

Ο διάδοχός και γιος του Θεόφιλος (813-842) επανέφερε το θέμα της εικονομαχίας, χωρίς να φθάσει στην αρχική του ένταση. Ιδιαίτερα φανατικός ήταν ο σύμβουλός του και μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννης ο Γραμματικός, ο οποίος απειλούσε με σκληρές ποινές τους εικονόφιλους: κόψιμο του χεριού για

τους αγιογράφους, εξορίες και βασανιστήρια για τους κληρικούς και μοναχούς. Ωστόσο, οι εικόνες που απαγορεύονταν στα σπίτια από τον Θεόφιλο, βρήκαν καταφύγιο στο παλάτι, γιατί η αυτοκράτειρα Θεοδώρα ήταν εικονόφιλη.

Μετά το θάνατο του Θεόφιλου, η Θεοδώρα προέβη και πάλι στην αναστήλωση των εικόνων. Στις 11 Μαρτίου 843, η ενδημούσα σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη επανέφερε σε ισχύ της αποφάσεις της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου, επανέφερε τις εικόνες στις εκκλησίες και θέσπισε την Κυριακή της Ορθοδοξίας, που γιορτάζεται από την Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής (Α' Κυριακή των Νηστειών).

Επίλογος

Στο εκκλησιαστικό επίπεδο, από την όλη διαμάχη νικητής δεν ήταν η εικονολατρία, αλλά η Ορθοδοξία. Οι πατέρες της Εκκλησίας που αποφάσισαν την αναστήλωση και στις δυο συνόδους δογμάτισαν πως δε λατρεύονται οι εικόνες – αντικείμενα, αλλά ότι ο σεβασμός αποδίδεται στο ιερό πρόσωπο που εικονίζεται και καταδίκασαν τις υπερβολές. Το μόνο επίτευγμα της εικονομαχίας που διατηρείται μέχρι σήμερα είναι αποβολή των αγαλμάτων από τους ναούς της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο πολιτικό επίπεδο, το βυζαντινό κράτος φάνηκε δυνατότερο από τις διασπαστικές δυνάμεις. Η κρίση λύθηκε με κρατική πρωτοβουλία και η εκκλησία υπετάγη στον αυτοκράτορα. Η μοναστηριακή περιουσία αποδόθηκε στους γεωργούς και οι νέοι επέστρεψαν στο στρατό. Το Βυζάντιο, όμως, ζημιώθηκε στη Δύση. Οι Πάπες στράφηκαν προς τους Φράγκους βασιλιάδες και τους δυτικούς ηγεμόνες, για συμμαχία και προστασία. Αυτή την εποχή αρχίζει και η αντίθεση ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση.

Πηγή: sansimera.gr